

Tale over en tom grav

Thomas Kingos meditation over Thomas Bartolins og Rasmus Vindings fælles begravelse i Vor Frue Kirke

Af Carsten Bach-Nielsen

Kingos *Samlede Skrifter* blev udgivet i syv bind mellem 1939 og 1975 af Hans Brix, F.J. Billeskov Jansen og Paul Diderichsen, altså to litteraturhistorikere og en sproghistoriker, siden kom også musikbilag til ved Niels Schiørring.¹ Efter 1939 skete der en voldsom udvikling i udforskningen af baroklitteratur ikke mindst under inspiration af tysk forskning.² Det var et spørgsmål om overhovedet at lyse barokken i kuld og køn som kunstnerisk og epokalt fænomen. Der eksisterede et fælleseuropæisk digterrum i 1600-tallet, hvor barokken med sin æstetik prægede alle kunstneriske ytringer.³ Barokkens retorik bredte sig og virkede dermed samlende. Det er nemlig en vigtig forudsætning for forståelsen af barokken, at kunstarterne her bevidst blev smeltet sammen som *Gesamtkunstwerk*. Det vil ofte lønne sig at sammenholde et digt med emblemer og deres billeddannelser, med musikken, arkitekturen og malerkunsten. Læsning af barokdigtning vil næsten altid forudsætte udblik til andre kunstarter og -former. I Danmark har der siden 1950'erne været en lang række barokforskere, og Erik A. Nielsen

-
- 1 Hans Brix (1870-1961) var professor i litteraturhistorie ved Københavns Universitet, en intuitiv læser og eksponent for den biografiske metode. F.J. Billeskov Jansen (1907-2002), professor i litteraturhistorie ved Københavns Universitet, beskæftigede sig ligesom Brix med Holberg. Modsat Brix antog han ikke den biografiske metode, men den genrehistoriske. Paul Diderichsen (1905-1964) var sprogforsker og professor i dansk sprog. Han var gennem 20 år knyttet til redaktionen af *Ordbog over det danske Sprog* (ODS).
 - 2 Lisbeth Juul Nicolaisen: »Den litteraturvidenskabelige barokforskning og interpretationen af ortodoksiens salmedigtning. En oversigt«, *Dansk teologisk Tidsskrift* 32 (1969), s. 285-304. Samme forfatter skrev også en udtømmende analyse af Daniel Cramers *Emblemata sacra*: »Emblemmaleri i danske kirker«, *Kirkehistoriske Samlinger* 1969, s. 126-151.
 - 3 Harold B. Segel: *The Baroque Poem. A Comparative Survey*, NY: E.P. Dutton & Co. Inc. 1974.

er blandt dem, der har valgt sit perspektiv i feltet mellem litteratur og teologi.⁴ Hans seneste bidrag til en moderne forståelse af barokkens litterære kunst i dens samspil med andre kunstarter foreligger med hans store monografi om Thomas Kingo fra 2010.⁵

Nielsen forsøger sig med nogle inddelinger, der virker overbevisende, men som man dog aldrig kan være sikker på svarer til 1600-tallets opfattelse af værkernes genrer, for også genrebestemmelserne er flydende i barokken. Udgiverne af *Samlede Skrifter* gik til opgaven før den moderne barokforsknings gennembrud. En del af værkerne i *Samlede Skrifter* ville nok i dag rubriceres anderledes, hvilket Erik A. Nielsen diskret gør opmærksom på.⁶

Man kan mene, at udgiverne har været lovligt robuste i deres inddelinger, men deres opgave var først og fremmest at udgive teksterne filologisk forsvarligt. Havde de tolket hver enkelt tekst til bunds og taget vidtrækkende hensyn til dens kontekst, ville udgaven nok have set anderledes ud. Til gengæld ville den så nok heller ikke være afsluttet endnu. Barokkens digte er hyppigt udformet, så de let kan smutte mellem fingrene på fagfolk. De modsætter sig ofte firkantede kategoriseringer, fordi digterne forbeholdt sig frihed til i digterisk form at udsige noget i et rum, der ikke allerede var tynget af regler og konventioner.

Man skal altså ikke i ethvert tilfælde tage den barokke tekst på ordet. Jeg skal i det følgende underkaste en tekst, der ifølge *Samlede Skrifter* er en gravskrift, en undersøgelse.⁷ Er den faktisk det? En gravskrift forudsætter en grav over nogen, men de personer, teksten i dette tilfælde refererer til, var ingenlunde døde, da Kingo skrev sit digt, skønt deres grav stod i St. Rochus Kapel i Vor Frue Kirke i København og ventede på dem. Alene dét var opsigtsvækkende. Den grav, som Thomas Bartolin og Rasmus Vinding i fællesskab lod indrette, blev beskrevet af Holger Jacobæus (1650-1701), der var læge, professor, rektor, universitetsbibliotekar, assessor, højesteretsdommer og meget

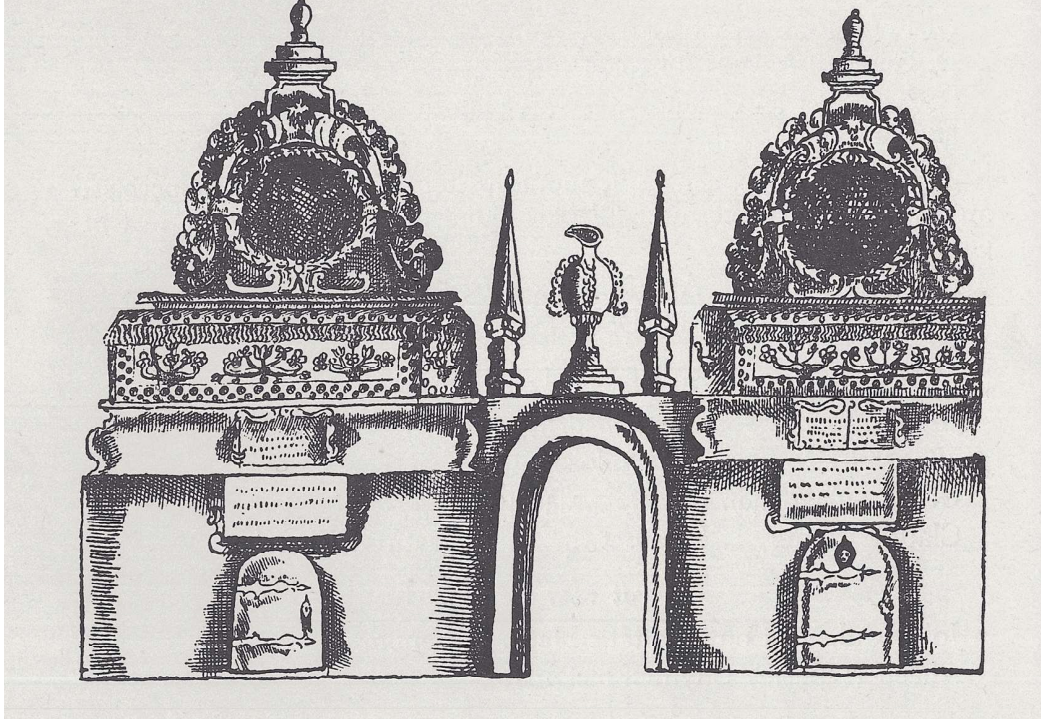
4 Carsten Bach-Nielsen: *Kingo CCC. Studier udgivet i 300-året for salmedigterens død*, København 2003, s. 87-117.

5 Erik A. Nielsen: *Thomas Kingo. Barok, enevælde, kristendom. Billedsprog II*, København 2010. Heri udførlig bibliografi.

6 Eksempelvis med hensyn til Bindebrevet til Birgitte Baltzlov. Det er som raffineret tekst i bindebrevets form et kærlighedsdigt. Det skulle nemlig helst ikke kunne compromittere biskop Kingo. Derfor har han bevidst valgt en form, der ikke er officiel. Udgiverne af *Samlede Skrifter* har uden finfølelse rubriceret det under »Lykønskingsdigte til forskellige lejligheder, rimbreve og lignende«. Nielsen 2010, s. 127.

7 Thomas Kingo. *Samlede Skrifter*, bd. II, s. 200.

ci Epitaphia Erasmi Vindingii et Thomæ Bartholini, operis et artificii maiestate superba, prætereuntium oculos in se convertunt.

❧ (41) ❧

In Monumento Er. Vindingii, lapidi insculpta, hæc leguntur.

Qvid funeris ambitus iste
Et Honor datus ossibus orbis?
Qvid concamerata Sepulchra
Et pervia lumini et auris?
Qvid janua, qvid Simulacra
Vivos imitantia vultus?
Incisæque Carminè saxa
Et sparsa virentibus herbis

Nisi quod revirescere tabo
Dilapsa cadavera certum:
Et reddere corpora luci
Adaperta sepulchra necesse est,
Qvo mox rediviva receptis
Animis rapiantur in auras
Superaque in sede locata
Referant de morte triumphum.

In Monumento Th. Bartolini.

Pingantur qvanqvam sacrato in marmore formæ
Et signent titulos aurea vela novos
Omnia fluxa tamen, jubeat nisi gratia Christi
Æthereis scribi nomina nostra locis.

Inter duas has D. Thomæ Bartolini et M. Erasmi Vindingii inscriptiones, arcui, qui summum utriusque sepulcri murum jungit, hoc Elegiacum inscriptum est.

Qvos amor in terris sincero fœdere junxit,
Mors ubi disjunget, juncta sepulcra tegent.

Thomas Bartholins og Rasmus Vindings begravelse i Vor Frue Kirke. Illustration i *Holger Jacobæus' Rejsebog* (1671-1692).

mere. Han stod Rasmus Vinding meget nær.⁸ Han blev gift med den store anatom Thomas Bartolin den Ældres datter, Margrethe, og efter hendes død med Thomas Bartholin den Yngres enke, Anne Thistorph. Thomas Bartolin den Ældre døde i 1680, mens historikeren, professor og højesteretsassessor Rasmus Vinding døde i 1684. Jacobæus har i 1673 i sin *Rejsebog* meddelt teksterne fra de latinske indskrifter på det ifølge ham meget majestætiske og overdådige værk, der viser sig for betragterens øje. Han kalder det et epitafium. Han har også ladet det supplere med en tegning. Den viser dog noget mere end et simpelt epitafium, nemlig en egentlig gravbygning. Man ser, at der over hver del af den tvedelte gravbygning fandtes cirkelfelter med portrætter af Thomas Bartholin og Rasmus Vinding. Mellem de to gravkamre var en portåbning, over hvilken der var placeret en latinsk tekst, der sigtede på begge de kommende afdøde, der i jordelivet var bundet sammen af sand kærlighed. Hvor døden adskiller, forener den fælles grav.⁹ Digtet over Rasmus Vinding kan med forbehold over for tidens særegne latin oversættes som:

Hvorfor denne rundgang omkring et gravmæle
og en æresbevisning over for knoglerne i dette område?
Hvorfor en fælles hvælving over gravkamrene,
der er tilgængelige for lys og luft?
Hvorfor en dør, hvorfor billeder,
der gengiver de levendes ansigter?
Og med vers indhuggede i sten
og besat med blomstrende ranker?

Hvis det ikke er fordi det er sandt og vist,
at de opløste legemer på ny blomstrer op fra fordærvelsen
og det er sikkert at de tilgængelige grave
bringer legemerne tilbage til lyset.
Derved, at når sjælene er blevet optaget,
skal de (legemerne) snart rykkes op i luften
og placeret på det øvre sæde
skal de triumfere over døden.¹⁰

8 Se *Holger Jacobæus' Rejsebog. (1671-1692) ... udgivet efter Originalhaandskriftet af Vilhelm Maar*, København 1910, s. I-V.

9 *Jacobæus' Rejsebog*, s. 40.

10 Jeg takker Svend Erik Mathiassen for fagligt samarbejde omkring oversættelsen.

Meningen er vel her, at gravenes åbenhed og tilgængelighed i sig selv er et billede, der betegner, at gravene naturligvis vil være tomme, når sjælene, der allerede har forladt legemerne, snart også – forenet med de opstandne legemer – vil trone over døden i det høje.

Bartholins indskrift er betydeligt kortere, men heller ikke ganske klar:

Skønt former afbildes i den hellige marmor
og gyldne bannere viser stadigt nye indskrifter,
så er alt dog flygtigt, hvis ikke det er fordi, Kristi nåde befaler,
at vore navne skrives i de himmelske egne.

Man kan konstatere, at der ikke er megen bodskristendom i disse indskrifter, ingen klædelig ydmyghed, men snarere stolthed og frelsesvisshed. Det er en grav over to optimister, der tager forskud på glæderne ved at skulle være sammen i evigheden.

Siden blev indskrifterne meddelt af Erich Pontoppidan i *Marmora Danica* fra 1739, 11 år efter at monumentet gik til ved Københavns brand.¹¹ De er her identiske med ordlyden hos Jacobæus. Pontoppidan har formodentlig trukket på ældre kilder, herunder Resens *Inscriptiones Hafnenses*. Vi har altså flere gode kilder til det epigrafiske. Med hensyn til Kingos digt ligger landet anderledes. Teksten i *Samlede Skrifter* lyder:

Ofver
Doctor THOMAS BARTHOLIN
og
Mag: Rasmus WINDING
deris
samlede begrafuelßer
i vor Frue Kircke i Kiøbenh:

STaa Vandrings mand og see hvad denne parred Stue
J Jordens side Bug den har at tegne paa,
Og hvad for bomænd her skal deris vaaning faa!
Hvad vil de Kiste tag? Hvad vil den bygnings bue?
Skal guld og graasten her med Dødens Komme true
De hierte Knyttit mænd, som her for ofven staae?
Skal deris Sool gaa ned i denne mørcke vraa?

¹¹ E. Pontoppidan: *Marmora Danica*, lib. 1, s. 81-83, hvor der gøres opmærksom på, at de to udtænkte deres gravmæle, medens de endnu var i live.

Da maa de mindre lyß ey uden aarsag grue,
 Thi dyds og viisdoms Sool paa trofast ærbarhed
 Gaar alt i Høyden op og igen nedgang ved
 I deris heele lif; schal denne graf da vente
 At deris høye Sool schal af sin himmel schrente
 Og [delis]¹² lige her med fruchtbar dug og sved?
 Ney graf du vorder ey af dette bytte feed.

Manuskript og kontekst

Kommentaren i *Samlede Skrifter* meddeler, at der ikke foreligger noget vidnesbyrd om, at Kingos digt nogensinde fandtes over de to grave.¹³ Antagelsen af en sådan brug ville for mig at se være helt løsrevet fra en forståelse af Kingos digt, der åbenlyst er en – satirisk udformet – beskrivelse af og kommentar til en grav. Teksten handler netop ikke specifikt om de to personer, der har bekostet denne grav, skønt der refereres til deres billeder på graven.

Kingos tekst findes alene optegnet i ét håndskrift, nemlig Rostg. 2° 152 S, der består af 25 afskrifter gjort med forskellige hænder. De fleste af dem er digte, som Kingo har leveret til grafiske portrætter af afdøde personer, og hvori han excellerer i at spænde digtekunsten op mod billedkunsten. Det er digteren, der med sin pen kan bringe billedet af den døde til live, med kunsten genskabe livet og lyset i erindringen. Det kan en kobberstikkers døde skygger ikke. Her viser Kingo sig som den, der kommenterer eller udfordrer, går ind i en kamp med et foreliggende billede. Flere af disse grafiske portrætter med Kingos tekster er trykt i de afdødes ligprædikener, fra hvilke de har kunnet skrives af.

De første ni tekster i håndskriftet er alle Kingotekster fra kobberstukne portrætter. Om de fleste anføres det, at de findes i de portrætteredes trykte ligprædikener. Herpå følger æreverset til Dorothea Engelbretsdatters portræt og til hendes bog *Taare-Offet* samt kobberstikket under kongeportrættet i Christian V's *Danske Lov-Bog* og under Christian V's kobberstykke i den *Norske Løvs Bog*. Så findes en afskrift af *Hosianna* ved Christian V's salving fra 1671 efterfulgt af den kobberstukne tekst fra ligprædikenen over Casper Bartholin. Alle disse første tekster i manuskriptet (med undtagelse af *Hosianna*) er skabt til og trykt sammen med kobberstykker, altså til billeder. Gruppen afsluttes med

12 Ordet læses med større sandsynlighed i manuskriptet som »dalis«, en ukendt passivform af »dale«, altså »gå ned«. Dog anser kommentatorerne »delis« for sprogligt mere overbevisende. De anfører udtrykket »at deles lige med«, altså ligestilles med.

13 Thomas Kingo. *Samlede Skrifter*, bd. VI A, s. 133.

den tekst, nummer 16, der her undersøges, nemlig om Bartholins og Worms grav. Det indtryk, man til dette punkt har fået, er, at samleren har opsporet en lang række tryk, hvori der fandtes Kingotekster, og så har kopieret dem i hånden. Der er en mulighed for, at digtet til Bartholins og Windings grav også kan være skrevet til et kobberstik, men et problem er, at et sådant ikke kendes. Desuden svækkes argumentet for dette i nogen grad af, at genrene og karakteren af de afskrevne kilder i håndskriftet netop herfra bliver mere blandede. Det drejer sig nemlig efterfølgende om indskriften på ankeret, der holdt Christian V's skib, der blev trykt flere steder i 1677, Nytårsønsket blev som alle andre af Kingos nytårsønsker til kongen trykt. Herefter læses overskriften på blokken ved Christianshavns Kirke, det trykte ærevers til Frederik Brandt (der oversatte Kingos Sjungekors første part), den trykte lykønskning til *Fynske Mercurius*. Derpå følger teksten til Gertrud Iserbergs kobberstykke. Herfra springes til indskriften over en »Nyetobaxdåse«. Det var Kingos egen snustobakسدåse, og teksten findes alene optegnet i dette manuskript. Jo længere frem vi kommer i manuskriptet, des nærmere kommer vi det materielle. Den næste tekst er nemlig gravskriften over Anna Staphrophschy, der var indgraveret på hendes ligkiste i Trinitatis Kirke – og til slut overskrifter på Københavns Byting – altså decidede bygningsindskrifter. Hovedsporet i håndskriftet er, at det rummer tekster, der er trykt og udgivet og dermed allerede alment tilgængelige. Nogle få kan være optegnet i det fysiske rum, på bygninger og grave.

Gælder det de kobberstukne portrætter, anføres det som regel, at teksten befinder sig under personens billede, en enkelt gang dog over portrættet, nemlig ved Gertrud Iserberg.¹⁴ Pronomenet »over« benyttes også ved Anna Staphrophschy, da der er tale om en gravskrift »over« denne frue, skønt den ret eftertrykkeligt er nedridset »på« hendes kiste. Her må »over« forstås som »om« eller »til«. Når så også indskriften på snustobakسدåsen er forsynet med den oplysning, at det er en tekst »over« en Nysetobaxdåse, kunne det tyde på, at man her skal læse »over« i betydningen »på« eller »til«. Man kan altså gå ud fra, at manuskriptet benytter ordet »over« i betydningen »om«.¹⁵ Da må Kingos digt til Bartholins og Vindings tomme grav i Vor Frue Kirke snarere forstås som et digt »om« eller ligefrem mere raffineret »til« denne grav end som en indskrift oven over den i det fysiske rum. Vi er formodentlig blot i papirets og blækkets verden, ikke i stenhuggerens.

14 Dette afviger fra det tekstgrundlag, *Samlede Skrifter* har benyttet. Her står der »Under«.

15 ODS, bd. 15, s. 1362-1363.

Endelig må man gå ud fra, at de steder, hvor stavemåden »ofver« benyttes i håndskriftets overskrifter, skyldes det manuskriptets forfatter. Kingo benytter ikke det arkaiske »ofver«, men det moderne »over«. Vi kan således ikke være sikre på, at Rostgaardmanuskriptet her rummer en ordlyd, der stammer fra Kingos egen hånd.

Hvad står der så i overskriften? Ikke at det er en gravskrift, men at det er en tekst om Thomas Bartholins og Rasmus Vindings samlede begravelser i Vor Frue Kirke i København.¹⁶ Den handler som allerede sagt ikke om personerne, men responderer på den meddelelse, deres grav, der er at skue i Vor Frue i København, giver. Stedsbestemmelsen af graven ville næppe være anført i en gravskrift eller på en ophængt indskrift, men som antydning kan overskriften i manuskriptet være sekundært konstrueret.¹⁷

At graven endnu er tom, fremgår af det gennemgående futuriske perspektiv – særligt i de sidste fire linjer. Det spørgsmål, Kingo slutter med at stille, er nemlig, om graven skal vedblive med at være tom, om de døde simpelt hen vil forsvinde lige op i æteren, opløses i den varme luft? Er der med navnet Vinding, vind, en allusion til den luft og himmel, substansløsheden, der så rigeligt tematiseres i digtet?

Parafrase og perspektiv

Kingos digt anråber den forbipasserende med den formel, der var konvention for fysiske graves malede eller indhuggede henvendelser til de levende siden højmiddelalderen.¹⁸ Kingo tager altså den omkringvandrende læser ved hånden, så de to i fællesskab kan lære noget vigtigt. Kingo stiller spørgsmålet: Hvad peger graven på, hvad »har den at tegne på«, altså, hvad betegner den, hvad forestiller den som genstand og billede, hvad er dens budskab? Han spørger, hvem der mon skal komme til at bo her? Han spiller på spørgsmålene i indskriften over Vinding, når han selv i spørgende form beskriver denne jordiske bolig. Men skal de to nært forbundne mænd virkelig lade sig true af noget så lavt som en fysisk grav, og skal deres blændende sol mon nogensinde nedlade sig til denne mørke vrå? Det bør bekymre mindre ånder, dem, der i forhold til solen kun er mindre lys. For er det sådan, at dydens og

16 Jf. Kingos approbation over »... Jens Pederbøns ... hans Ny Sange«, hvor hele to genitiver peger på sangene, ikke på forfatteren. *Thomas Kingo. Samlede Skrifter*, bd. I, s. 254.

17 Den gammeldags stavemåde »begrafuelßer« i overskriften tyder ikke i retning af Kingo selv.

18 P. Johansen: *Dødens Billede. Et Udsnit af Kunstens og Kulturens Historie*, København 1917, s. 108-109.

visdommens sol blot bliver ved med at stige, at deres sol aldrig vil blive nødt til at gå ned? Mon så ikke graven i hele resten af de to gravejeres liv må vente forgæves på, at deres sol skal gå ned her og blande sig med det jordiske, det forgængelige? Nej, grav, du skal ikke regne med noget fedt bytte her. Du venter ganske givet forgæves på det bytte, der er stillet dig i udsigt! Kingo ender altså med at udtrykke medfølelse med graven, der er blevet snydt for sit måltid, nemlig de to mænd, der nok ikke har tænkt sig at stige ned i deres prægtige gravs hvælv.

Det er en pludselig og overraskende vending, Kingo foretager ved apostrofen mod graven til sidst. Han taler nu ikke længere til vandringsmanden, læseren, men direkte til graven. Ved at allegorisere og tale om gravens ejere som sole med solens egenskaber siger han intet personligt om dem, men han satiriserer åbenlyst ved i kontrast hertil at kalde almindelige dødelige for mindre lys, stjerner, der naturligt overstråles af det store lys (1. Mos 1, 14-16).¹⁹ Hvad der bør få de mindre lys til at grue, er, at de to opadstigende ildkugler måske bliver deroppe, at de aldrig kommer ned og bliver til det muld, de er taget af. For så kan de to jo ret beset ikke dele det grundforhold, alle andre mennesker er underlagt, nemlig døden: De vil ikke kunne opstå.

Enhver, der har læst Kingos aftensange, ved, at døden gør alle lige, at alle sammen med deres kødelige lyster skal ædes af orme og rådne i deres jorde-ble. Jørgen Sonne skriver:

Men således er Kingos sortsyn på livet her i verden, i hans Mindedigte og parallelt i hans Salmer. Han nærer en gennemdrevet, så at sige tvangs-styret pessimisme overfor al jordisk ubestand, og han lægger den frem med en utrættelig verve og løbende tæthed i føringen. Hertil bruger han sine elskede registre af emner, Menneskenes Aldre og deres Hverv, Planter og Dyr, Himlene og Havet, en fjern Geografi, og selvfølgelig Mytologien. Når han skriver om Dødens Triumf, sker det også digterisk triumferende.²⁰

19 I Christian IV's Bibel læses der om det store lys, der skulle være til lys på himmelens befæstning, og det mindre lys, månen og stjernerne. Til dette udtryk i kærlighedslyrikken jf. Hanne Ruus: »Hvad solen for andre små stjerner er. Karen Gyldenstjerne – en renæssancekvind«, *Svøbt i mår. Dansk folkevisekultur 1550-1700*, red. Flemming Lundgreen-Nielsen og Hanne Ruus, bd. 4, København 2002, s. 38-42. Kingo bar foruden pegasus både måne og stjerner i sit skjold.

20 Jørgen Sonne: *Thomas Kingo. Væsen og værk*, Roskilde 2003, s. 96-97.

Det er døden der triumferer over mennesket. Ikke omvendt. I mindedigtet over Casper Christoffer-Søn Schøller ruller Kingo sig ud:

SAa bliver intet meer af Mennisket tilbage,
 Naar hand har sluttet til sit Lefnets føye Dage,
 End kund det blotte Nafn; det øvrige forgaar
 Oc som en [flugtig] Damp for Soolens Ansigt staar.
 Tag Bleen ikkun frem udaf din Barne-Vugge,
 Leg Jorde-Skiorten hos paa din Liigkistes Lugge,
 Og regn os Rigtig op hvad mellem begge du
 Af Lykkes fejreste kand rigtig komm' ihu!²¹

Kingo opregner alle hæderværdige stænder og bestillinger, han kan tænke i samfundet, men alles gerninger lades tilbage inden for gravens vægge, når døden er indtruffet. Døden er uomgængelig, den fysiske død må enhver lide for at skille sig af med det jordiske og syndige kød. Først da kan der åbnes for udblik til opstandelsen på den yderste dag.

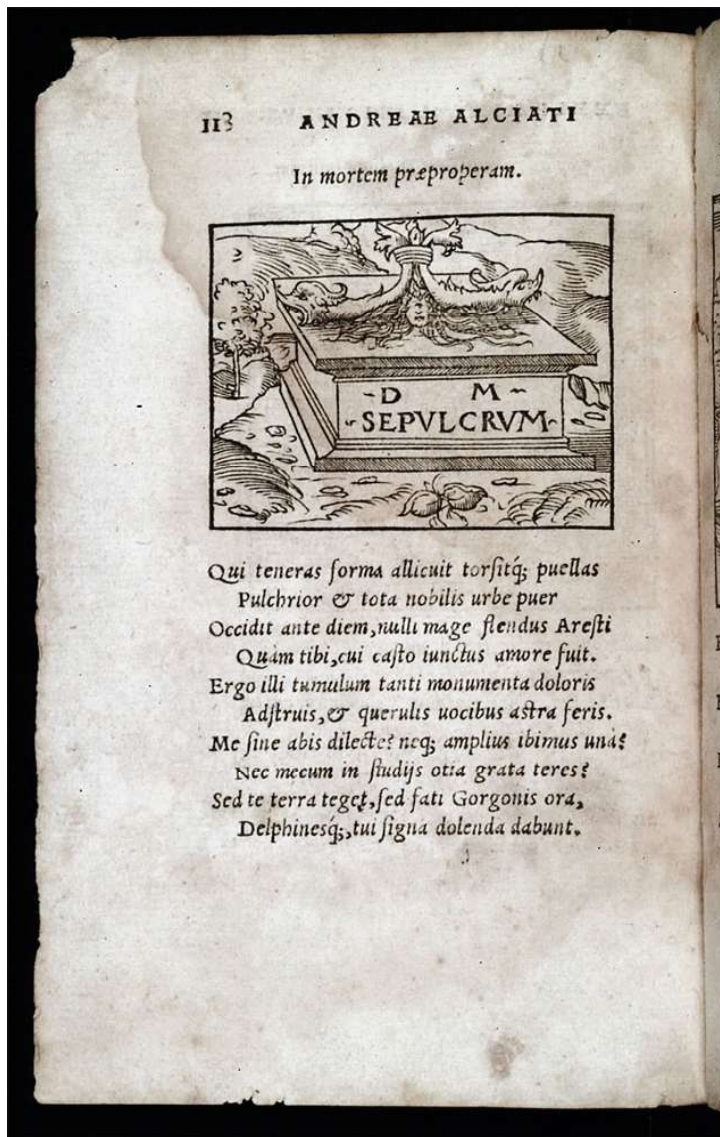
Genre og form

Hvad er så digtets *Sitz im Leben*? Har det været en tekst til et kobberstik eller en tegning? Har den måske blot cirkuleret i afskrifter? Kan den være provokeret af, at Kingo har set den prangede – endnu tomme – grav med dens indskrifter i København?

Det er vigtigt for fortolkningen, at Kingo skriver sit digt som læsning af et monument. Graven leverer selv, ja, er i sig selv et tegn, der kalder på fortolkning, måske endda en vidtgående fortolkning. Kingo giver digtet et barokt twist ved til slut at flytte læserens opmærksomhed til den grav, der nu antropomorficeres som et sultent væsen, der undrages sin føde. Han udtrykker en vis medfølelse med den stakkels, prægtige grav.

Kingo viser forsigtighed ved at lade digtet fremstå som en meditation over graven, bygningen, genstanden med dens udsmykninger, sådan som den står og taler til forbipasserende i København. Det er et offentligt monument. Forløberne for de tidligste renæssanceemblemer til humanistisk skolebrug bestod også af gengivelser af kendte monumenter fra antikken, der forsynedes med fortolkende og ofte

21 Thomas Kingo. *Samlede Skrifter*, bd. I, s. 109.

Emblem med dobbelt-grav fra Andrea Alciato: *Emblematum libellus*, Paris 1542. I senere udgaver fra 1500-tallet vises emblemets grav omkranset af bygningsdele.

overraskende epigrammer.²² En række af disse optoges af italieneren Andreas Alciatus (Andrea Alciato), der opfattes som renæssanceemblemattikkens fader. Hans *Emblematum libellus* fra 1534 blev frem til 1620 udgivet i mere end 100 udgaver på alle europæiske hovedsprog. Kingo ejede en del emblem-bøger, men Alciatos kan ikke med sikkerhed eftervises i hans samling.²³ Det er dog formodentlig i sidste ende

22 Peter Daly: *Literature in the Light of the Emblem. Structural Parallels between the Emblem and Literature in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, University of Toronto Press 1979, s. 9.

23 Auktionskataloget over Kingos bøger viser, hvilke bøger han ejede. En del af disse var arv, og således ikke nødvendigvis udtryk for, hvad han havde læst. Christian Kaaber: »Bispens bibliotek. Thomas Kingo og hans bøger«, *Fund og Forskning i Det kongelige Biblioteks Samlinger*, 2018, s. 117-130.

i emblemggenren, Kingo har fundet sin inspiration og form til det digt, der her er behandlet, og som kan karakteriseres om et epigram. Et emblemen består i sin grundform af en overskrift, et billede og et epigram.

Kan vi så sige, hvilket emblemen der kunne være tale om som baggrund? Med reference til de to venners, Bartolins og Vindings fælles grav, kan man pege på emblemet IN MORTE PRÆPROPERAM i Parisudgaven af Alciato fra 1534. Her ses som *pictura* en udsmykket grav i det fri.

Det latinske epigram handler om, at den ene af to venner er død før den anden. I epigrammet beskrives den smukke dreng, der var kendt over hele byen, og som tiltrak fagre pigers opmærksomhed ved sin skønhed. Han er nu død før tid, og ingen sørger mere over ham end du, Arestius, som var forenet med ham i ren kærlighed, lyder det. Derfor har du bygget ham en grav som et monument over en så stor kærlighed, og du bestormer himlene med vilde råb: Kære, er du død uden mig? Vil du aldrig tilbringe lykkelige timer i studereværelset sammen med mig? Men jorden vil dække dig og gorgonhovedet, samt delfinerne skal betegne din sørgelige skæbne.

Alciato fortolker altså selve gravens symbolske udsmykning: Gorgonhovedet beskytter mod onde magter, og delfinerne betegner frelse/redning. Emblemet handler sådan set om, at døden skiller det i livet forenede, men at graven genskaber fællesskabet, sådan som det faktisk stod på graven over Thomas Bartholin og Rasmus Vinding.

Kingos epigram til den aktuelle grav i København har et andet mål, nemlig under inddragelse af betragteren i en satirisk form at stille spørgsmål til den dødsopfattelse, graven udtrykker – og beskrive konsekvensen af den. Digtet har ikke været beregnet som indskrift eller ophængning i det offentlige rum.